

על-פי הפתגם העממי, האמת אינה נמצאת בקצוות, אלא באמצע. הקיצוניות נתפסת כמגמה שלילית. "לך באמצע", אומרים האנשים. מהו אותו 'אמצע' כה מהולל? ה'אמצע' שהבריות מדברים עליה, אינו אלא סוג של פשרה, משהו פושר, לא חם ולא קר, מין ניסיון להלך בין הטיפות. האומנם זהו האידיאל?! וכי לא היינו מצפים מאדם לדבוק באמת בכל לבו ונפשו, בלי להתפשר ובלי להתחשב בדעת הסביבה?!

לאמיתו של דבר, ה'אמצע' של הבריות אינו אלא נוחות ופשרה עם האמת. אין זה ה'אמצע' של התורה. כשהתורה מדברת על 'אמצע', היא מתכוונת לדבר אחר לגמרי. יעקב, למשל, מייצג את ה'אמצע', את ה'קו האמצעי'. מידתו של אברהם אבינו היתה - חסד; מידתו של יצחק - גבורה; ואילו מידתו של יעקב היתה - תפארת, ה'קו האמצעי' המחבר את החסד והגבורה גם יחד.

אין מתנגדים

במדרש (ויקרא-רבה פ"ו) נאמר: "אברהם לא ניצל מכבשן-האש אלא בזכות יעקב. משל לאחד שהיה עומד ונידון לפני שילטון, ויצא דינו לפני שילטון לישרף. צפה אותו השילטון באצטרולוגים שלו וראה שעתידי להוליד בת שהיא נישאת למלך. אמר: כדאי הוא להינצל בזכות בתו, שהוא עתיד להוליד. כך אברהם - יצא דינו מלפני נמרוד לישרף, וצפה הקב"ה שיעקב עתיד לצאת ממנו, אמר: כדאי הוא להינצל בזכות יעקב. הדא הוא דכתיב (ישעיה כט): כה אמר ה' אל בית יעקב, אשר פדה את אברהם".

בתורת החסידות מוסבר הדבר על-פי מידת התפארת, מידתו של יעקב, שבכוחה הוא 'פודה' את אברהם. מידתו של אברהם, כאמור, היא החסד. אך החסד כשלעצמו נמצא ב'מיצר', שכן מולו מתייצבת מידת הגבורה, שחוסמת ומגבילה אותו. למשל: איש החסד רוצה לתת לכולם, לטובים ולרעים, כי בעיניו הכול ראויים והכול טובים. אולם איש הגבורה קם ועוצר: לתת - רק לראויים ולטובים (ומכיוון שהוא קפדן וביקורתי ביותר, קשה מאוד להיות 'ראוי' לפי אמות-המידה שלו). נוצר אפוא מצב, שאיש החסד ואיש הגבורה מנטרלים זה את זה וחוסמים זה את זה.

מיהו המתיר את הסבך? מידת התפארת, שהיא גם מידת הרחמים. שלא כמידת החסד, מידת הרחמים אינה אומרת שהכול טובים וראויים; היא מסכימה שיש כאלה שלא מגיע להם. אבל היא אומרת: אף-על-פי-כן, צריך לרחם עליהם ולתת להם. מידת התפארת אינה עומדת בניגוד לא לחסד ולא לגבורה. היא גם לא מפשרת ביניהם. היא מקבלת במלואה את הביקורת והקפדנות של הגבורה, אלא שהיא מבקשת לנהוג במידת הרחמים ולתת גם למי שאינו ראוי (לא כמידת החסד, שבעיניה הכול ראויים). לכן נאמר על יעקב "אשר פדה את אברהם" - שכן במידת הרחמים שלו הוא 'פודה' ומשחרר את החסד מהקטרוג של מידת הגבורה.

אמת בלי פשרות

זו המשמעות של ה'אמצע', ה'קו האמצעי'. אין כאן פשרה והליכה 'בין הטיפות', אלא שילוב מופלא ומושלם של שני הצדדים. פשרה היא היפוכה של האמת, אך ה'קו האמצעי' הוא האמת השלמה, המחברת וממזגת בתוכה את השמאל והימין, בבחינת "עושה שלום במרומיו". זוהי מידתו של יעקב, ולכן נאמר עליו: "תיתן אמת ליעקב".

ה'קו האמצעי', מאחר שאין לו מתנגדים, הוא נצחי, בבחינת "נחלה בלי מצרים", כפי שהגמרא (שבת קי"ב) אומרת על יעקב, שדווקא בו נאמר: "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה". זה גם הקשר בין יעקב לבית-המקדש השלישי: בית-המקדש הראשון והשני, שהיו כנגד אברהם ויצחק, חרבו, משום שביטאו רק צד אחד (חסד או גבורה), אבל בית-המקדש השלישי, שהוא כנגד יעקב, יעמוד לעד, כי כנגד מידתו, מידת התפארת, ה'קו האמצעי', אין שום מתנגדים ומפריעים.

וּלְבַנֵי אֶהְרֵן תַעֲשֶׂה כְתֹנֶת וְעִשִׂיתָ לָהֶם אֲבָנִיִּים וּמַגְבְּעוֹת תַעֲשֶׂה לָהֶם לְכַבֹּד וּלְתִפְאָרֶת): שְׁמוֹת כַּח, מ)

הכהנים נצטוו ללבוש בגדים לגדולה ולכבוד (מצוה צט בחינוך) כי האדם נפעל לפי פעולותיו ואחריהם מחשבותיו וכוונותיו... שכשיסתכל בכל מקום שבגופו מיד יהיה נזכר ומתעורר בלבו לפני מי הוא עובד, וזה כעין תפילין שנצטוו הכל.

ועל כעין זה אנו אומרים בכל יום "עוטר ישראל בתפארה" שמבאר את הדבר הרב חנוך זונדל ב"ר יוסף זצ"ל (בפירושו עץ יוסף): "משום שגם בכובע אין כוונת ישראל דומה לזולתם, שזולתם אין כוונתם אלא להגן על הראש מפני הקור או החום. וכשירצו הם הולכים בלא כובע ואין מקפידים בזה. אבל כוונת ישראל בזה אינו אלא מפני שיהא מורא שמים עליהם, לפיכך מברכין עוטר ישראל בתפארה כלומר שגם זו השלימות יש בנו.

על חשיבות כיסוי הראש כותב רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל (ספר חורב / מהדורת פלדהיים עמ' 311) חז"ל הורו להיזהר מללכת בגילוי ראש תחת כיפת השמים, 'דתיהוי עלך אימתא דשמיא' [בבלי שבת קנו ע"ב], כלומר עד הראש – תחמו של אדם, מעל הראש מתחיל תחום השלטון של מלכות שמים. יכול להיות שבזה טמון הרעיון, שכשם שאנו מכסים לעיני בשר ודם כל מקום שצד בהמה בו, כן עלינו לכסות מול פני השכינה אפילו את חלקינו האנושי ביותר, בדרך ענווה. וזאת בייחוד בני האדם הזכרים, שלפי ייעודם עליהם "לכבוש" את עולם הבריאה בכוחות גופם, דבר שיניע אותם בנקל להשליך מעליהם את מידת הענווה הביישנית, וכן עלולים הם שלא לאמוד כראוי את הכוח הבהמי שבהם".

ומהי מידת התפארת המתגלית בלבוש, לפי מה שאמרנו שהלבוש מורה הוא על מעלה שבך כמו לבוש הכהנים שצריכים להיות שלמים ועדיף חדשים שמזכירים הם על מעלת עבודתם, כיסוי ראש על מעלת יראת השמים אצל יהודי (כמו"כ חלוקא דרבנן ובחלק מקהילות ישראל הקפידו שטלית על הראש היא רק לת"ח), אך יחד עם זאת צריך להיזהר שלא להתגאות בדבר. אלא שצריך להשפיע בחסד על השאר (לא כמו בני שמואל). כדברי ר' משה קורדואירו זצ"ל (תומר דבורה פרק ז'): "אין ספק שמדת התפארת הוא העסק בתורה, אמנם צריך זהירות גדול שלא יתגאה אדם בדברי תורה שלא יגרם רעה גדולה, שהרי כמו שהוא מתגאה כך גורם שמדת התפארת שהיא התורה תתגאה ותסתלק למעלה חס ושלום אלא כל המשפיל עצמו בדברי תורה גורם אל התפארת שתרד ותשפיל עצמה להשפיע למלכות... ועיקר הכל הוא לצרף דעתו במבחן המחשבה ולפשפש בעצמו דרך משא ומתן אם ימצא שמץ ערות דבר יחזר בו, ולעולם יודה על האמת, כדי שימצא שם התפארת מדת אמת".

הרב שלום משאש זצ"ל דרש ביום ההילולה לר' אברהם אבוחצירא זיע"א בח' אדר תשל"א (וחם השמש – דרוש ב' לפרשת תצוה) על הזהירות שיש בעשיית הבגדים לכבוד ולתפארת: "בפרשתינו, ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת, ואלו במה שציוה לדבר אל חכמי לב, כתוב ואתה תדבר אל כל חכמי לב וכו' ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ובניו לכהנו לי, ולא הזכיר כלל לכבוד ולתפארת, והנה הרב אהל יעקב מדובנא, פירש שבבגדי קדש יש ב' דברים, אחד, לכבוד ולתפארת, שהוא דבר ערב, ב', לקדשו לכהנו לי, שהוא דבר המועיל, ודבר זה הוא קשה מאוד, לעשות לשם שמים בעניין שיש בו מעורב הערב עם המועיל, כמו עניין שבת שקשה לעשות לשמה כיון שיש בו מעורב ומועיל ולזה ציוה תורה זכור את יום השבת לקדשו, שיהיה כולו קדש, ולא לשם ערב, ובשביל זה שכרו מרובה, אז תתענג על ה' דוקא וכו' והאכלתיך נחלת יעקב אחיך, ולכן למשה שידועה ענותנותו, אמר לו ה' לכבוד ולתפארת, שאין לחוש לזה שיערב כוונת הערב, לא כן לחכמי לב, ציוה אותו שלא יאמר להם לכבוד ולתפארת, מחשש שמא יערבו אותם ויהיה פגם בבגדי קדש לא כן לחכמי לב, ציוה אותו שלא יאמר להם לכבוד ולתפארת, מחשש שמא יערבו אותם ויהיה פגם בבגדי קדש, והרב שיעורי דעת, פירש על פי הידוע שענין בגדי קדש, הוא ענין גדול ורם מאד, וכל הדברים השייכים לעבודת המשכן, היו בנויים לפי מערכת עולמות עליונים, כמו שאמר

רבותינו ז"ל, שיודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ, ולכן נקראו העוסקים בבנין המשכן חכמי לב, והוא כי בכדי לעשות בנין המשכן נחוץ לדעת סוד הבריאה ומערכת כל העולמות ... מזה ניקח מוסר השכל, אם בארזים נפלה שלהבת, כבצלאל ולחכמי לב, שהיה יודע לצרף אותיות, עכ"ז לא גילתה לו התורה לכבוד ולתפארת, שמא יטעה בזה, מה נעשה אנו איזובי הקיר, שלבנו חמדת הבל ותשוקות הגשמיות, וזהו שאנו אומרים אבינו מלכנו רחם עלינו כי אין בנו מעשים טובים, ובאמת הלא ריקנים שבך מלאים מצות כרימון, ואיך נשקר, אלא הכוונה שאפילו מעשים טובים שלנו, מעורבות בכוונות גשמיות, שמגריעין כח ותוקף המצוה ... לזה בא להעירנו שכמו שזכירת עמלק היא לשם שמים להשמידו ולאבדו, ואין שום ספק בזה, ובפרט בישראל רחמנים וכו', גם זכור את יום השבת לקדשו ולענגו, יש בו טעם לזכירה כדי לענג אותו, ולא להתענג בו, דהיינו מה שהוסיף ולענגו, לדייק לזה כל המענג את השבת, ולא לענג עצמו, והוא נכון ומדוקדק".

ויה"ר שנזכה לקיים את מצוות ה' ולימוד התורה לכבוד בשלימות ולתפארת ללא כל פניות, ובזכות כך יתקיים בנו מאמר החסיד בחובת הלבבות אם אתה מתירא יראה אחת אין אתה מתירא הרבה יראות, כל זמן שישראל יראים יראת שמים גברו עתקו ואין כל אומה ולשון יכולה להם. ובזכות כך נזכה לברכת אוזר ישראל בגבורה